

Posudek k bakalářské práci Martiny Švancarové *Původ estetické zkušenosti*

Bakalářská práce Martiny Švancarové promyšleným způsobem srovnává Lyotardovo a Lévinasovo pojetí estetické zkušenosti a ukazuje jejich nápadné podobnosti; na jejich pozadí se pak autorce velmi pěkně daří vystihnout, v čem se obě koncepce zároveň pozoruhodně liší.

Mezi podobnosti patří důraz na smyslový charakter zkušenosti, která je tak popsána jako „estetická“ v téměř etymologickém smyslu: paradoxně teprve díky umění můžeme proniknout k původnímu živlu vnímání nebo cití (*aisthesis, sensation* v protikladu k *perception*) a jeho událostní povaze. Další velmi zajímavou podobností, jíž Martina Švancarová právem věnuje značnou pozornost, je role, kterou oba autoři ve svých koncepcích přisuzují materii, resp. materialitě, v níž nacházejí původ estetické zkušenosti. Jde přitom o velmi zvláštní, cizorodý a paradoxní typ materie, která může být popsána jako zcela nemateriální, aby byla odlišena od látky, jak jí běžně rozumíme. Právě tuto materii, resp. materialitu nechává umění promlouvat; zpřítomňuje ji navzdory tomu, že ji zároveň vždy již zakrývá.

Martina Švancarová identifikuje dva hlavní rozdíly v koncepcích obou autorů. Zaprvé má jít o významnou roli, kterou Lévinas (v protikladu k Lyotardově stanovisku inspirovaném patrně neostrukturalistickou tradicí) připisuje umělci: setkat se s exotičností uměleckého díla je možné jen „díky umělcově duši, která na uměleckém díle zanechává svou stopu“ (str. 31, srv. str. 35). Zadruhé jde o velmi rozdílný, ba protikladný akcent v popisu oné nemateriální materie: zatímco podle Lyotarda má velmi blízko k nebytí a to, co v nás skrze umění probouzí, je strach z vlastního neexistence, Lévinas ztotožňuje onu materii s neosobním bytím (*il y a*) a její projev chápe jako hrůzu z nemožnosti nebytí.

Práce se velmi dobře čte. Výklad je přesvědčivý a vzhledem k neuchopitelnosti, která je pro zvolené téma symptomatická, je až překvapivě jasný a ucelený. Dovolím si jen několik poznámek jako možných podnětů k diskusi u obhajoby.

První se týká paralely, kterou Martina Švancarová vede mezi Lyotardovou koncepcí estetické zkušenosti a Heideggerovým pojetím úzkosti (srv. str. 17-19). Ta je zcela jistě k věci. Ale přece jen jde o koncepcí dost nepodobné, mj. také v tom, pro co člověka úzkost na jedné straně a strach na straně druhé „otevívá“ (autentické bytí vs. potěšení z dosud trvajících života). Čtenáře snadno napadne, zda by nepředstavovala trefnější paralelu novověká pojetí vznešeného, zejména to Burkeho a Kantovo, která s hrůzou z vlastního nebytí i s estetickým zalíbením, v které paradoxně ústí, také pracují. Je vlastně s podivem, že kategorie vznešeného není v práci vůbec zmíněna (přestože Lyotard sám jí věnoval značnou pozornost a pokoušel se s ní vlastní úvahy propojit). Přitom by se zde možná našly předobrazy dokonce i zvláštního Lyotardova pojetí nemateriální materie v základu estetické zkušenosti (srov. např. Burkeho popis hrůzy z nekonečné dělitelnosti látky v VII. odd. II. části *Filosofického zkoumání*). Zajímaly by mě tedy důvody, proč vznešeno zůstalo stranou, a ještě více autorčin názor na to, do jaké míry tato tradiční kategorie je a do jaké není vhodná k uchopení Lyotardovy koncepce estetické zkušenosti. (Tatáž otázka by mohla mířit i na Lévinase, který ovšem, nakolik jsem si vědom, narozdíl od Lyotarda nikde o vznešenu nemluví.)

Druhá poznámka se týká rozdílu mezi oběma koncepcemi, který má spočívat v roli umělce. Nevím, jestli to Lévinas nemyslí trochu jinak. Když říká, že sympatií s duší umělce „se exotismus díla začleňuje do našeho světa“ (str. 46 čes. překl.), zdá se mi, že možná nechce tvrdit, že by nám byl exotismus díla jedine tímto způsobem přístupný, ale spíše naopak, že takto je jaksi omezována jeho moc, která měla spočívat právě ve vytržení ze souvislosti světa. Tomu, zdá se mi, nasvědčuje předcházející polemika s Finkem (který podle

Lévinase nedoceníl tento moment vytržení ze světa, tedy krok od *perception* k *sensation*, viz str. 87-88 2. fr. vyd.) i to, co bezprostředně následuje, tedy interpretace moderního malířství a básnictví jako snahy uchovat exotismus v čisté podobě a „setřást z něj onu duši, které byly viditelné formy podřízeny“ (str. 89 tamt.). Je tedy otázka, zda první rozdíl skutečně existuje. Nepopisuje Lévinas v termínech zanechávání otisku duše pouhou nedůslednost exotismu charakteristickou pro umění před modernou (jak o tom ostatně mluví i Martina Švancarová např. na str. 31)?

Pokud by na to u obhajoby zbyl čas, rád bych poprosil Martinu Švancarovou, zda by trochu nerozvedla, jakým způsobem má bergsonovsko-kvantový koncept hmoty představený v odd. 2.1 přesně osvětlit Lyotardův pojem nemateriální matérie v základu estetické zkušenosti. Je zjevné, že oba typy matérie jsou v jistém smyslu nemateriální a neuchopitelné. Jde ale o pouhou analogii, nebo o užší vztah?

(Poslední poznámka na okraj je zcela irelevantní a pramení z čiré zvědavosti: zajímal by mě zdroj pozoruhodné teze o etymologické souvislosti mezi českou „hmotou“ a řeckou *hýlê*, kterou Martina Švancarová zmiňuje na str. 10.)

Bez ohledu na uvedené poznámky považuji práci za velmi zdařilou, jednoznačně ji doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako **v ý b o r n o u**.

Ve Varvažově 2. IX. 2021

Robert Roreitner